

Sosyo-Kültürel Açıdan Hac

Doç. Dr. Fahri KAYADİBİ
Kocaeli Müftüsü

İslâm'ın beş temel esasından birisi olan Hac ibadeti, Müslümanlar için farz olan bir İlâhî emrin yerine getirilmesi yanında bünyesinde türlü menfaat, hikmet, fazilet, güzellik ve özellikleri taşımaktadır. Nitekim Hz. İbrahim'e "İnsanlar için de haccı ilân et. Gerek yaya gerek uzak yollardan yorgun develer üzerinde sana gelsinler. (Gelsinler ki) kendileri için birtakım faydalara şa- hid olsunlar" (1) denilmesi hacdaki faydalara işaret edilmektedir. Müslümanlar dinî bir ibadeti yerine getirirken sosyal, ekonomik, kültürel meseleleri de çözüm fırsatı bulurlar. Bu açıdan hac; müslümanların en büyük kongresidir. Beş vakit namaz günlük, cuma namazı haftalık, hac ise yıllık bir kongre niteliğindedir. Fakat günümüz müslümanlarının hac ibadetinin bu çok yönlü vazgeçilmez hikmetlerinden gereğince faydalandığını söyleyemeyiz. Biz burada haccin müslümanlara sosyo-kültürel açıdan sağladığı özelliklerinden bahsedeceğiz.

HAC MÜSLÜMANLARI EĞİTEN BİR OKUL NİTELİĞİNDEDİR

Çok çeşitli ülkelerden gelen dünya müslümanları kendi toplumlarından kazandıkları güzel vasıfları veya olumsuzlukları burada birbirine tanıtmaya fırsatını bulurlar. Hacca giden kişi gerek hac yolculuğu esnasında ve gerekse hac ibadetini yaparken çeşitli milletlerin adet, yaşayış, bilgi ve görgülerini müşahede ederek kendi hayat tecrübesini artıran yeni bilgiler sağlar. Buna paralel olarak din kardeşlerinin ihtiyaçları olduğu hususları öğrenir ve onların bu ihtiyaçlarını karşılar. Böylece hem eğitilmiş hem de başkalarını eğitmiş olur. Hac ibadeti sıkıntılara göğüs germe, nefsi terbiye, ibadetin zorluğuna ve herşeye sabretme eğitimidir.

HAC SOSYAL BÜTÜNLEŞMEYİ SAĞLAR

Hac yapmak için mukaddes yerlere gelen mü'min daha önce nazari olarak bildiği İslam kardeşliğini burada canlı olarak yaşar. Yeryüzünün neresinden gelirse gelsin, rengi, dili ve ırkı ne olursa olsun, bütün mü'minlerin kardeş olduğunu hisseder. "Mü'minler ancak kardeştir" (2) ayetinin tatbikatını görür. Peygamberimizin (s.a.s.) hac esnasında "Yemek yedirmek, güzel söz söylemek ve selâmı yaymak" (3) şeklindeki güzel prensiplere uyar. Dünyanın değişik bölgelerinden gelen din kardeşleriyle tanışır, dert ve sıkıntılarında ortak olur. Böylece hac sayesinde müslümanların din kardeşliği ve yardımlaşma ruhunun gelişmesi ile sosyal bütünleşmeleri pekişmiş olur. Ayrıca Cenab-ı Allah'ın "Biz Kâbe'yi toplantı yeri ve emniyet bölgesi kıldık" (4) buyurması, burasının müslümanlar için emniyet içinde bir toplantı yeri olduğunu göstermektedir. Başka yerlerde yapılması caiz olan bazı hareketler burada yapılamamaktadır. Cana ve canlıya saygı göstermenin, her türlü husumetin, düşmanlığın ve

saldırıcılığın sona erdirilmesinin, birbirine zarar ziyan vermeden herkesin güven ve dostluk içinde yaşamalarının, inanç, düşünce ve görüşlerini açıkça ifade etmelerinin, korku ve kaygı hâlinin son bulup emniyet ve huzur vaziyetinin hakim olmasının bir resmidir (5).

HAC EŞİTLİĞİN SEMBOLÜDÜR

Hac, fakir, zengin, rütbeli, rütbesiz farkı gözetmeksizin müslümanlar arasında gerçek eşitlik aynasıdır. Rengi, dili, ırkı, makamı, tahsili ve mal varlığı ne olursa olsun bütün hacılar tek model ve birbirinin benzeri olan beyaz kıyafetler içinde bulunurlar. Hiç kimse kendini diğerinden üstün görmez. Beyaz ihramlar içinde aynı duyguları paylaşırlar, dilleriyle aynı duaları okurlar. Bu halleriyle adeta dünyaya çıplak geldiklerini ve tekrar sadece bir kefenle çıplak döneceklerini remzederler. Dünya hırslarından sıyrılmış olurlar. Harama ve gayr-i meşru işlere sapmanın manasızlığını anlarlar. Kötü duygu ve düşüncelerden arınırlar. Her türlü imtiyazın kaldırıldığı bu yerde takvanın, iyiliğin ve güzelliğin geçerliliğini anlarlar,

HAC MÜSLÜMANLARDA ORTAK BİR TARİH ŞUURU UYANDIRIR

Hacca gelmiş olan müslümanlar haccın her menasikini yerine getirirken çok şerefli bir tarihi canlandırır ve bu mekanlarda geçmiş olan tarihi olayları yeniden yaşama imkânına kavuşurlar. Kâbe'nin yapılışı, Hz. İbrahim'in oğlu İsmail ve eşi Hacer'le yaşadığı hayatı hatırlarlar. Onların susuz, ziraatsız ve sıcak bir bölgede çektikleri sıkıntıları hissederler. Peygamberimiz (s.a.s.) doğduğu, yaşadığı, İslam'ı yaydığı, tebliğ ederken çektiği çilelerin sahne olduğu, Kur'an'ın nazil olduğu bu kutsal mekanlarda sanki o günleri yaşamış gibi olurlar. Buradan aldıkları bu anlamlı, bilgi, manevi heyecan ve ortak duygularını kendi ülkelerine taşırlar.

HAC MÜSLÜMANLAR ARASINDA BİR BİLGİ VE KÜLTÜR ALIŞ-VERİŞİNİ SAĞLAR

Dünyanın muhtelif yerlerinden gelen müslümanlar, hac menasikinin yapıldığı aynı mekanlarda toplanırlar. Aynı dilden, aynı renkten, aynı milletlerden olan bu insanlar birbirlerinden keşfettikleri yeni şeyleri öğrenirler. Birbirlerine bakarak kendilerindeki noksanlıkları anlarlar ve giderirler. Çok çeşitli dilleri konuşurlar. Anlaşabilecekleri müşterek lisanları keşfetmeye çalışarak aralarında iletişim sağlamaya çalışırlar. Bu iletişimlerle kendi kültürlerinin yanında dünyanın dört yanından gelen muhtelif milletlere ait kültürlerle de tanışmış olurlar. Esasen birbirlerinin kültürlerini daha iyi anlayabilmek için ibadetten artan boş zamanlarında gezebilecekleri kültür ve san'at ürünlerini sergileyen bir kültür ve san'at fuarı da kurulabilir.

Hac bir bilimsel kongredir. Fakat müslümanlar bundan gereğince yararlanamamaktadırlar. Mutlak surette buraya gelen uzmanlar kendi bilim alanlarında toplantılar tertip ederek bir bilgi alış-verişinde bulunmalıdırlar. Böylece haccın bu konudaki hikmetini de yaşamış olurlar. Nitekim Yüce Rabbimiz (c.c.): (Hac mevsiminde) "Rabbimizin lütuf ve keremini aramanızda sizin için bir günah yoktur" (6) buyurmaktadır.

Öyleyse ilk emri “Oku” (7) olan ve “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (8) diyen bir dinin mensupları hacdaki ilim ve irfan hikmetlerinden elbette yararlanmalıdırlar.

SONUÇ

Hac menasikinin her birinde önemli hikmetler vardır. Mukaddes yerler müslümanların tevhid akidesinin, birliğinin, dirliğinin, kardeşliğinin, bütünleşmelerinin, yardımlaşmalarının, kültür ve bilgi alışverişlerinin, maddî ve manevî dayanışmalarının sembolleştiği ve doruğa ulaştırılabileceği mekânlardır. Yeter ki hac menasikini hakkıyla yapabilelim ve menasikteki hikmetleri görüp, kavrayıp yaşayabilelim. Sosya-kültürel açıdan da bu hikmet ve faydaları haccın menasikinin her safhasında görüp müşahede etmekteyiz. Müslümanlar hacdan sonra da buralarda kazandıkları güzellikleri memleketlerinde devam ettirmelidirler.

1) Hac: 26,27,28.

2) Hucurat: 10.

3) İbn Hanbel, Müsned-III, 325.

4) Bakara: 125.

5) Süleyman ULUDAĞ, İslâm’da Emir ve Yasakların Hikmeti, S.95, Ankara-1988.

6) Bakara: 198.

7) Alak: 1.

8) Zümer: 9.